

ICOMOS
MEDNARODNI ODBOR
ZA KULTURNI
TURIZEM

ICOMOS
INTERNATIONAL
COMMITTEE
ON CULTURAL TOURISM

DOKTRINA +

MEDNARODNA LISTINA ICOMOS
O KULTURNODEDIŠČINSKEM TURIZMU (2022):

Krepitev varstva kulturne dediščine in odpornosti skupnosti z odgovornim in trajnostnim upravljanjem turizma

*Sprejeta na letni generalni skupščini ICOMOS
(Bangkok, Tajska) novembra 2022*

ICOMOS INTERNATIONAL CHARTER
FOR CULTURAL HERITAGE TOURISM (2022):

Reinforcing cultural heritage protection and community resilience through responsible and sustainable tourism management

*Adopted by the ICOMOS Annual General Assembly
(Bangkok, Thailand) in November 2022*

Predgovor k slovenskemu prevodu

Mednarodno listino ICOMOS o kulturnodediščinskem turizmu s podnaslovom Krepitev varstva kulturne dediščine in odpornosti skupnosti z odgovornim in trajnostnim upravljanjem turizma je pripravil Mednarodni znanstveni odbor za kulturni turizem organizacije ICOMOS. Sprejeta je bila na generalni skupščini ICOMOS v Bangkoku novembra 2022.

Dokument posodablja predhodno listino o kulturnem turizmu (1999), saj so se v zadnjih dvajsetih letih razmere na področju kulturnodediščinskega turizma močno spremenile. Množični turizem se vse bolj razvija in vedno bolj prispeva k degradaciji kulturne dediščine. Kot je zapisano v uvodu k novi listini, je nujno treba zagotoviti odgovoren razvoj in upravljanje kulturnega turizma, tako da bo ta prispeval k ohranjanju kulturne dediščine, opolnomočenju skupnosti, družbeni odpornosti in blaginji ter zdravemu globalnemu okolju.

Tudi v Sloveniji se kulturnodediščinski turizem intenzivno razvija in nekatera območja dediščine so že čezmerno obremenjena, marsikje pa opažamo intenzivno in pretirano prilagajanje za potrebe turizma ter zato neustrezno preoblikovanje kakovostnih dediščinskih prostorov, kar ne vpliva le na dediščino, ampak tudi na kakovost življenja lokalnega prebivalstva.

Dejstvo je, da se kulturnodediščinski turizem kaže kot pomemben finančni vir in da so mu, kot ugotavljamo v raziskovalnem projektu Dediščina za vključujočo trajnostno preobrazbo – HEI-TRANSFORM (ARIS J7-

4641), tudi vodstva lokalnih skupnosti načeloma zelo naklonjena. Prav zato smo listino v okviru projekta tudi prevedli in bomo njena načela vključili v izhodišča za oblikovanje smernic in modela za reaktivacijo opuščeni območij dediščine v manjših lokalnih skupnostih. Trajnosten in uravnotežen kulturnodediščinski turizem je namreč nedvomno ena od pomembnih priložnosti za uravnotežen prihodnji razvoj številnih slovenskih lokalnih skupnosti. Upoštevanje sedmih temeljnih načel listine je pri tem ključnega pomena. Kot poudarja prvo načelo, je treba varstvo in ohranjanje kulturne dediščine postaviti v središče odgovornega načrtovanja in upravljanja kulturnodediščinskega turizma. To ne omogoča le ohranjanja dediščine, ampak je pogoj za pravičen razvoj za vse znotraj lokalnih skupnosti in širše.

S prevodom in tiskano izdajo želimo v letu, ko tudi Slovenska turistična organizacija intenzivno promovira temo kulture in umetnosti ter s tem kulturno dediščino, prispevati k odgovornejšemu razvoju in bolj vključujočemu načrtovanju kulturnodediščinskega turizma, saj verjamemo, da le odprta in z novimi znanji podkrepljena sodelovanja – s prispevkom vseh, ki so vključeni v razvoj turizma in ohranjanja dediščine, ter tudi lokalnega prebivalstva – prinašajo dobrobit za vse ljudi in za dediščino.

Prof. dr. Sonja Ifko,
predsednica ICOMOS Slovenija

Preamble

Profound growth and disruption in global tourism, including cultural heritage tourism, has necessitated the revision of the ICOMOS International Charter for Cultural Tourism (1999). The process has resulted in this ICOMOS International Charter for Cultural Heritage Tourism (2021): Reinforcing cultural heritage protection and community resilience through responsible and sustainable tourism management (hereinafter “the Charter”), which complements and updates the previous one. In addition to recognizing the intensified tourism use of cultural heritage places and destinations, this Charter addresses increasing concerns about the degradation of cultural heritage along with social, ethical, cultural, environmental and economic rights issues associated with tourism.

In this Charter, cultural heritage tourism refers to all tourism activities in heritage places and destinations, including the diversity and interdependence of their tangible, intangible, cultural, natural, past and contemporary dimensions. This Charter recognizes heritage as a common resource, understanding that the governance and enjoyment of these commons are shared rights and responsibilities.

Participation in cultural life with access to cultural heritage is a human right. However, some evolved aspects of tourism have constituted fundamentally unsustainable uses of planetary resources, including cultural and natural heritage. This calls for a charter that advocates responsible and diversified cultural tourism development and management contributing

Preambula

Zaradi velike rasti in motenj v svetovnem turizmu, vključno s kulturnodediščinskim, je bilo treba opraviti revizijo Mednarodne listine ICOMOS o kulturnem turizmu (1999). Rezultat tega procesa je Mednarodna listina ICOMOS o kulturnodediščinskem turizmu (2021): Krepitev varstva kulturne dediščine in odpornosti skupnosti z odgovornim in trajnostnim upravljanjem turizma (v nadaljnjem besedilu: listina), ki predhodni dokument dopolnjuje in posodablja. Poleg priznavanja intenzivnejše turistične rabe krajev in destinacij kulturne dediščine listina obravnava vse večjo zaskrbljenost zaradi degradacije kulturne dediščine, pa tudi vprašanja družbenih, etičnih, kulturnih, okoljskih in ekonomskih pravic, povezanih s turizmom.

V listini se izraz kulturnodediščinski turizem nanaša na vse turistične dejavnosti v krajih in destinacijah kulturne dediščine, vključno z raznolikostjo in soodvisnostjo njihovih snovnih, nesnovnih, kulturnih, naravnih, preteklih in sodobnih razsežnosti. Listina priznava dediščino kot skupni vir, ob zavedanju, da sta upravljanje in uživanje teh skupnih dobrin pravica in odgovornost vseh.

Sodelovanje v kulturnem življenju z dostopom do kulturne dediščine je človekova pravica. Vendar nekateri vidiki turizma povzročajo v osnovi netrajnostno rabo svetovnih virov, vključno s kulturno in naravno dediščino. Zaradi tega je potrebna listina, ki zagovarja odgovorno in raznoliko razvijanje in upravljanje kulturnega turizma, tako da bo lahko prispeval k ohranjanju kulturne dediščine, opolno-

to cultural heritage preservation; community empowerment, social resilience and wellbeing; and a healthy global environment.

Properly planned and responsibly managed cultural heritage tourism, involving participatory governance with diverse cultures, right-holders and stakeholders, can be a powerful vehicle for the preservation of cultural heritage and sustainable development. Responsible tourism promotes and creates cultural heritage awareness, provides opportunities for personal and community well-being and resilience, and builds respect for the diversity of other cultures. It can therefore contribute to intercultural dialogue and cooperation, mutual understanding, and peace-building.

močanju skupnosti, družbeni odpornosti in blaginji ter zdravemu globalnemu okolju.

Ustrezno načrtovan in odgovorno upravljan kulturnodediščinski turizem, pri katerega participativnem upravljanju sodelujejo različne kulture, imetniki pravic in deležniki, lahko bistveno prispeva k ohranjanju kulturne dediščine in trajnostnemu razvoju. Odgovoren turizem spodbuja in ustvarja zavest o kulturni dediščini, zagotavlja priložnosti za osebno in skupnostno blaginjo in odpornost ter krepi spoštovanje do raznolikosti drugih kultur. Zato lahko prispeva k medkulturnemu dialogu in sodelovanju, medsebojnemu razumevanju ter vzpostavljanju miru.

The objectives of this Charter are:

Objective 1 - To place the protection of cultural heritage and community rights at the heart of cultural heritage tourism policy and projects, by providing principles that will inform responsible tourism planning and management for cultural heritage protection, community resilience and adaptation;

Objective 2 - To promote stakeholder collaboration and participatory governance in the stewardship of cultural heritage and management of tourism, applying a people-centered and rights-based approach, emphasizing access, education and enjoyment;

Objective 3 - To guide cultural heritage and tourism management in supporting the UN Sustainable Development Goals and Climate Action policy.

Cilji listine so:

1 – varstvo kulturne dediščine in pravic skupnosti postaviti v središče politike in projektov na področju kulturnodediščinskega turizma, da se zagotovi upoštevanje načel, na katerih bo temeljilo odgovorno načrtovanje in upravljanje turizma za varstvo kulturne dediščine ter odpornost in prilagojenost skupnosti;

2 – na področju kulturne dediščine in turizma spodbuditi sodelovanje deležnikov in participativno upravljanje z uporabo pristopa, ki je osredotočen na ljudi in temelji na pravicah, pri čemer se poudarjajo dostop, izobraževanje in uživanje;

3 – usmerjati upravljanje kulturne dediščine in turizma v podporo ciljem trajnostnega razvoja ZN in politiki podnebnih ukrepov.

Who is this Charter for?

The responsible management of tourism is a shared responsibility of governments, tour operators, tourism businesses, destination managers and marketing organizations, site management authorities, land-use planners, heritage and tourism professionals, civil society and visitors. This Charter is relevant to all of the above as cultural heritage and tourism stakeholders. It provides guidance for heritage and tourism practitioners, professionals, and decision makers within international, national and local government agencies, organizations, institutions and administrations. It aims to be a reference for educators, academics, researchers and students engaged with cultural heritage and tourism. It applies to the management of all cultural heritage properties and to the entire spectrum of their protection, conservation, interpretation, presentation and dissemination activities, since all are connected with, and influenced by, public use and visitation.

The Charter aims to align the work of cultural heritage and tourism stakeholders in the pursuit of positive transformative change, offering principles for regenerative tourism destination management that is conscious of heritage values, as well as their vulnerability and potential. It seeks the fair, ethical and equitable distribution of tourism benefits to and within host communities, contributing towards poverty alleviation. The Charter promotes the ethical governance of cultural heritage and tourism and calls for the integration of its principles into all aspects of cultural heritage tourism.

Komu je listina namenjena?

Za odgovorno upravljanje turizma so odgovorni vlade, organizatorji potovanj, turistična podjetja, upravljavci destinacij in organizacije za trženje destinacij, organi za upravljanje območij, prostorski načrtovalci, strokovnjaki s področja dediščine in turizma, civilna družba in obiskovalci. Listina je pomembna za vse te deležnike na področju kulturne dediščine in turizma. Zagotavlja smernice za strokovne delavce, strokovnjake in nosilce odločanja v mednarodnih, nacionalnih in lokalnih vladnih agencijah, organizacijah, ustanovah in upravah. Njen namen je služiti kot referenca za izobraževalce, univerzitetne profesorje, raziskovalce in študente, ki se ukvarjajo s kulturno dediščino in turizmom. Nanaša se na upravljanje vseh območij kulturne dediščine in na vse vidike njihovega varstva, ohranjanja, interpretacije, predstavljanja in diseminacije, saj sta javna raba in obisk povezana z vsemi temi vidiki in nanje vplivata.

Namen listine je uskladiti delo deležnikov s področja kulturne dediščine in turizma pri prizadevanjih za pozitivne spremembe ter zagotoviti načela za regenerativno upravljanje turističnih destinacij, ki bo upoštevalo vrednosti dediščine, njeno ranljivost in potencial. Prizadeva si za pošteno, etično in pravično porazdelitev koristi od turizma za gostiteljske skupnosti in znotraj njih, kar bo prispevalo k zmanjšanju revščine. Listina spodbuja etično upravljanje kulturne dediščine in turizma ter poziva k vključevanju načel, ki jih opredeljuje, v vse vidike kulturne dediščinskega turizma.

Background

Branding and marketing of cultural heritage and its unique qualities has encouraged and driven an exponential growth in tourism to heritage destinations. Tourism has significantly impacted towns and cities with historic districts and culturally distinct urban landscapes. It has also impacted historic sites and monuments, along with natural and cultural landscapes. The interest of tourists and the tourism sector in tangible and intangible heritage has contributed towards greater awareness within local communities of the value of their heritage and its critical importance to their quality of life and identity. Indigenous communities, in particular, tend to recognize the fragility of the relationship between people and the land they live on, and the need to ensure that tourism sustains rather than erodes heritage and traditions.

Capitalizing on the increasing global interest in cultural heritage, the tourism industry has developed into a significant component of global, national, regional and local economies. When responsibly planned, developed and managed through participatory governance, tourism can provide direct, indirect and induced benefits across all dimensions of sustainability. However, unmanaged growth in tourism has transformed many places throughout the world, leaving tourism-dependent communities significantly altered and less resilient.

Growing global wealth and connectivity, linked to low-cost travel, has resulted in the evolution of mass tourism in many parts of the world. It has also led to

Uvodne obrazložitve

Znamčenje in trženje kulturne dediščine in njenih edinstvenih lastnosti spodbuja in poganja eksponentno rast turizma na kulturnodediščinskih destinacijah. Turizem pomembno vpliva na kraje in mesta z zgodovinskimi predeli in kulturno prepoznavnimi urbanimi krajinami, pa tudi na zgodovinske znamenitosti in spomenike ter na naravno in kulturno krajino. Zanimanje turistov in turističnega sektorja za snovno in nesnovno dediščino prispeva k boljši ozaveščenosti lokalnih skupnosti glede vrednosti njihove dediščine in njenega bistvenega pomena za kakovost življenja in identiteto. Zlasti staroselske skupnosti se zavedajo krhkosti odnosa med ljudmi in kraji, kjer živijo, ter potrebe po zagotavljanju, da bo turizem dediščino in tradicijo ohranjal, ne pa izčrpaval.

Turistična industrija se je zaradi vse večjega globalnega zanimanja za kulturno dediščino razvila v pomemben del gospodarstva na svetovni, nacionalni, regionalni in lokalni ravni. Turizem lahko ob odgovornem načrtovanju, razvoju in vodenju s participativnim upravljanjem zagotavlja neposredne, posredne in izpeljane koristi v vseh razsežnostih trajnosti. Vendar je njegova nenadzorovana rast številne kraje po svetu preveč preoblikovala, zaradi česar so se skupnosti, odvisne od turizma, precej spremenile in postale manj odporne.

Povečevanje svetovnega bogastva in izboljševanje povezljivosti z nizkocenovnimi potovanji je v številnih delih sveta spodbudilo razvoj množičnega turizma. To je povzročilo tudi pojav »čezmernega

the phenomenon of 'overtourism' characterized by pervasive congestion and unacceptable degradation of tangible and intangible heritage, with associated social, cultural and economic impacts. The widespread promotion, marketing and use of cultural heritage has also caused commodification and gentrification, compromising local communities and cultural integrity, and placing irreplaceable assets at risk. Recognizing that this is not always the case, ill-considered tourism planning and development has had significant negative impacts on numerous cultural heritage sites and destinations, Indigenous Peoples and host communities.

The use of heritage in the economic growth-based strategies of the tourism industry globally has been remarkably successful. However, it has often failed to deliver equitable benefit-share. Rapid and insensitive commodification, commercialization and overuse of local culture and heritage has resulted in negative and disruptive impacts across countless destinations. It has also provoked restrictions on rights of use, access to and enjoyment of cultural heritage by local people and visitors alike.

The context within which these matters must be considered includes the climate emergency, environmental degradation, conflicts, disasters, the disruptive effects of the Covid-19 pandemic, mass tourism, digital transformation and technological developments. **There is a need and opportunity to recalibrate the perpetual economic growth-based approach to tourism, recognizing and mitigating its unsustainable aspects.**

Any cultural tourism strategy must accept that cultural heritage protection, social responsibility

turizma«, za katerega sta značilni vsesplošna prezasedenost in nesprejemljiva degradacija snovne in nesnovne dediščine – z družbenimi, kulturnimi in gospodarskimi posledicami. Obsežna promocija, trženje in raba kulturne dediščine povzročajo tudi poblagovljenje in gentrifikacijo, kar ogroža lokalne skupnosti, kulturno celovitost in nenadomestljive dobrine. Četudi to ne drži vedno, imata nepremišljeno načrtovanje in razvoj turizma izrazito negativne posledice za številna območja in destinacije kulturne dediščine ter za staroselska ljudstva in gostiteljske skupnosti.

Uporaba dediščine v turističnoindustrijskih strategijah, ki temeljijo na gospodarski rasti, se je v svetovnem merilu izkazala za izjemno uspešno. Težava pa je v tem, da pogosto ne zagotavlja pravične delitve koristi. Hitro in brezobzirno poblagovljenje, komercializacija ter čezmerna uporaba lokalne kulture in dediščine imajo na številnih destinacijah negativne in razdiralne učinke. Povzročajo tudi omejevanje pravice domačinov in obiskovalcev do uporabe in uživanja kulturne dediščine ter dostopa do nje.

Vsa ta vprašanja je treba obravnavati ob upoštevanju izrednih podnebnih razmer, degradacije okolja, konfliktov, nesreč, razdiralnih učinkov pandemije covid-19, množičnega turizma, digitalne preobrazbe in tehnološkega razvoja. **Obstaja potreba, pa tudi priložnost, da se znova uravnoteži pristop k turizmu, ki temelji na nenehni gospodarski rasti, pri tem pa je treba prepoznati in ublažiti njegove netrajnostne vidike.**

Vsaka strategija kulturnega turizma mora izhajati iz dejstva, da varstvo kulturne dediščine, družbena odgovornost in »trajnost« niso le možnosti ali

and 'sustainability' are not merely options or brand attributes, but rather necessary commitments and, in fact, a competitiveness asset. In order to remain successful and sustainable in the long term, cultural tourism proponents must put this commitment into practice and become a force that supports community resilience, responsible consumption and production, human rights, gender equality, climate action, and environmental and cultural heritage conservation.

For this reason, the Charter is formulated in the context of the UN Sustainable Development Goals (SDGs) which specifically mention tourism in Targets 8.9, 12b and 14.7.

Cultural tourism also has the potential to contribute, directly or indirectly, to Target 11.4 which aims to "strengthen efforts to protect and safeguard the world's cultural and natural heritage". Working towards the UN's 2030 Agenda for Sustainable Development, the responsible national, regional and municipal governing institutions have a duty to ensure that the SDGs and their targets are integrated into the planning, management and monitoring of cultural heritage and tourism destinations.

lastnosti blagovne znamke, temveč nujne zaveze, ki dejansko izboljšujejo konkurenčnost. Za zagotavljanje dolgoročnega uspeha in trajnosti morajo zagovorniki kulturnega turizma to zavezo uresničiti v praksi in se uveljaviti kot podporniki odpornosti skupnosti, odgovorne porabe in proizvodnje, človekovih pravic, enakosti spolov, podnebnih ukrepov ter ohranjanja okolja in kulturne dediščine.

Zato je ta listina oblikovana glede na cilje trajnostnega razvoja ZN, kjer je turizem izrecno omenjen v ciljnih 8.9, 12b in 14.7.

Kulturni turizem lahko neposredno ali posredno prispeva tudi k cilju 11.4, katerega namen je »okrepiti prizadevanja za varstvo in ohranjanje svetovne kulturne in naravne dediščine«. Pri uresničevanju Agende ZN za trajnostni razvoj do leta 2030 morajo odgovorne nacionalne, regionalne in občinske upravne ustanove zagotoviti, da so cilji trajnostnega razvoja ZN vključeni v načrtovanje, upravljanje in spremljanje kulturne dediščine in turističnih destinacij.

The Principles of the Charter

Recalling the previous Cultural Tourism Charters (1976 and 1999) and other existing standard-setting texts developed by ICOMOS, ICCROM, IUCN, UNESCO, the UNWTO, other relevant NGOs, inter-governmental organizations, agencies and institutions;

Acknowledging that, at the broadest level, natural and cultural heritage is relevant to all people, and that rights of access and enjoyment are linked to the responsibility to respect, understand, appreciate and conserve its universal and particular values;

Affirming that cultural heritage protection and responsible cultural tourism planning and management must be informed by the systematic identification and monitoring of tourism impacts on heritage places, destinations and communities;

Understanding that the resilience and adaptive capacity of communities and equitable benefit share must be fundamental goals of cultural tourism;

Recognizing the need and opportunity to re-balance tourism, moving away from mass tourism towards a more sustainable, responsible and community-centered tourism with cultural heritage at its centre;

The principles set out below provide a framework for guidance on this subject that is not present in other documents concerning cultural heritage or tourism:

Načela Listine

Ob sklicevanju na predhodni listini o kulturnem turizmu (1976 in 1999) in druga veljavna besedila, ki določajo standarde in so jih oblikovali ICOMOS, ICCROM, IUCN, UNESCO, UNWTO, druge ustrezne nevladne organizacije, meddržavne organizacije, agencije in ustanove;

ob priznavanju, da je naravna in kulturna dediščina na najširši ravni pomembna za vse ljudi ter da so pravice do dostopa do nje in njenega uživanja povezane z odgovornostjo za spoštovanje, razumevanje, priznavanje in ohranjanje njenih splošnih in posebnih vrednosti;

ob zavedanju, da je treba pri varstvu kulturne dediščine ter odgovornem načrtovanju in upravljanju kulturnega turizma upoštevati informacije, pridobljene s sistematičnim ugotavljanjem in spremljanjem vplivov turizma na kraje kulturne dediščine, destinacije in skupnosti;

ob razumevanju, da morajo biti temeljni cilji kulturnega turizma odpornost skupnosti, njihova sposobnost prilagajanja in pravična delitev koristi;

ob priznavanju potrebe in priložnosti za uravnoteženje turizma, ki se preoblikuje iz množične v bolj trajnostno, odgovorno in v skupnost usmerjeno dejavnost, v središču katere je kulturna dediščina,

načela, navedena v nadaljevanju, zagotavljajo okvir za smernice na tem področju, ki jih drugi dokumenti o kulturni dediščini ali turizmu ne vsebujejo:

Principle 1: Place cultural heritage protection and conservation at the centre of responsible cultural tourism planning and management;

Principle 2: Manage tourism at cultural heritage places through management plans informed by monitoring, carrying capacity and other planning instruments;

Principle 3: Enhance public awareness and visitor experience through sensitive interpretation and presentation of cultural heritage;

Principle 4: Recognize and reinforce the rights of communities, Indigenous Peoples and traditional owners by including access and engagement in participatory governance of the cultural and natural heritage commons used in tourism;

Principle 5: Raise awareness and reinforce cooperation for cultural heritage conservation among all stakeholders involved in tourism;

Principle 6: Increase the resilience of communities and cultural heritage through capacity development, risk assessment, strategic planning and adaptive management;

Principle 7: Integrate climate action and sustainability measures in the management of cultural tourism and cultural heritage.

načelo 1: varstvo in ohranjanje kulturne dediščine je treba postaviti v središče odgovornega načrtovanja in upravljanja kulturnega turizma;

načelo 2: turizem v kulturnodediščinskih krajih je treba upravljati na podlagi načrtov, ki temeljijo na informacijah o spremljanju, nosilni zmogljivosti in drugih orodjih načrtovanja;

načelo 3: ozaveščenost javnosti in izkušnje obiskovalcev je treba izboljšati s tankočutno interpretacijo in predstavitvijo kulturne dediščine;

načelo 4: pravice skupnosti, staroselskih ljudstev in tradicionalnih lastnikov je treba priznati in okrepiti z omogočanjem njihovega dostopa in sodelovanja pri participativnem upravljanju skupnih dobrin kulturne in naravne dediščine, ki se uporabljajo v turizmu;

načelo 5: okrepiti je treba ozaveščenost in sodelovanje vseh deležnikov v turizmu pri ohranjanju kulturne dediščine;

načelo 6: odpornost skupnosti in kulturne dediščine je treba okrepiti z razvojem zmogljivosti, oceno tveganja, strateškim načrtovanjem in prilagodljivim upravljanjem;

načelo 7: v upravljanje kulturnega turizma in kulturne dediščine je treba vključiti podnebne in trajnostne ukrepe.

Principle 1 :

Place cultural heritage protection and conservation at the centre of responsible cultural tourism planning and management

Cultural heritage protection and management must be placed at the centre of cultural tourism policies and planning. Well-managed cultural heritage tourism enables communities to participate, while maintaining their heritage, social cohesion and cultural practices.

Visitor management needs to be integrated into heritage management plans, considering the complex and multifaceted relationships within and between communities and their heritage. Good destination planning and management involves the protection of tangible assets and intangible values of cultural heritage. Tourism planning and cultural heritage management must be coordinated across all levels of governance in order to identify, assess and avoid the adverse impacts of tourism on heritage fabric, integrity and authenticity. Heritage and Environmental Impact Assessments must inform the planning and development of tourism.

Management of cultural tourism is not limited to the legal boundaries of cultural heritage properties. Tourism development, infrastructure projects and management plans must contribute to preserving the integrity, authenticity, aesthetic, social and cultural dimensions of heritage places, including their settings, natural and cultural landscapes, host

Načelo 1:

varstvo in ohranjanje kulturne dediščine je treba postaviti v središče odgovornega načrtovanja in upravljanja kulturnega turizma

Varstvo in upravljanje kulturne dediščine morata biti v središču politik in načrtovanja kulturnega turizma. Dobro upravljanje kulturnodediščinskega turizma skupnostim omogoča udeležbo, hkrati pa ohranja njihovo dediščino, družbeno kohezijo in kulturne prakse.

V načrte upravljanja dediščine naj bo vključeno tudi upravljanje obiska, pri čemer je treba upoštevati zapletene in večplastne odnose v skupnostih in med njimi, pa tudi njihovo dediščino. Dobro načrtovanje in upravljanje destinacij vključuje tako varstvo snovnih dobrin kot nesnovnih vrednosti kulturne dediščine. Načrtovanje turizma in upravljanje kulturne dediščine morata biti usklajena na vseh ravneh upravljanja, da se ugotovijo, ocenijo in preprečijo škodljivi vplivi turizma na dediščinsko tkivo oziroma na celovitost in avtentičnost dediščine. Načrtovanje in razvoj turizma morata temeljiti na presojah vplivov na dediščino in okolje.

Upravljanje kulturnega turizma ni omejeno na pravne meje območij kulturne dediščine. Razvoj turizma, infrastrukturni projekti in načrti upravljanja morajo prispevati k ohranjanju celovitosti in avtentičnosti ter estetske, družbene in kulturne razsežnosti dediščinskih krajev, vključno z njihovim okoljem, naravno in kulturno krajino, gostiteljskimi

communities, biodiversity characteristics and the broader visual context. Destination management should integrate with, and inform social, political and development frameworks considering the local environmental conditions and cultural heritage protection priorities.

Revenues generated through cultural heritage tourism must contribute to the conservation of cultural heritage and provide benefit to local communities. Revenues should be collected and allocated in a transparent, fair, equitable and accountable manner. Visitors should be made aware of their contribution to cultural heritage funding and maintenance.

skupnostmi, značilnostmi biotske raznovrstnosti in širšim vizualnim kontekstom. Družbeni, politični in razvojni okviri morajo vključevati upravljanje destinacij in ga upoštevati skupaj z lokalnimi okoljskimi razmerami in prednostnimi nalogami na področju varstva kulturne dediščine.

Prihodki, ustvarjeni s kulturnodediščinskim turizmom, bi morali prispevati k ohranjanju kulturne dediščine in zagotavljati koristi lokalnim skupnostim. Prihodke je treba zbirati in dodeljevati pregledno, pošteno, pravično in odgovorno. Tudi obiskovalce bi morali seznaniti z njihovim prispevkom k financiranju in vzdrževanju kulturne dediščine.

Principle 2:

Manage tourism at cultural heritage places through management plans informed by monitoring, carrying capacity and other planning instruments

The protection of cultural heritage and resilience of host communities requires careful tourism planning and visitor management. It includes the monitoring of impacts on the natural and cultural values of the place as well as on the social, economic and cultural well-being of the host community.

Cultural heritage management plans must include tourism sustainability and visitor management strategies. These should integrate a range of measures including carrying capacity indicators in order to control, concentrate or disperse visitors as appropriate.

Site specific actions can be taken to limit group sizes, time group access, restrict entry, close sensitive areas providing remote access where appropriate, restrict or increase opening hours, zone compatible activities, require advance bookings, regulate traffic and/or undertake other forms of supervision.

The identification of carrying capacity and/or limits of acceptable change is essential to avoid negative impacts on cultural tangible and intangible heritage. Carrying capacity assessment must include the following as minimum:

Načelo 2:

turizem v kulturnodediščinskih krajih je treba upravljati na podlagi načrtov, ki temeljijo na informacijah o spremljanju, nosilni zmogljivosti in drugih orodjih načrtovanja

Za varstvo kulturne dediščine in odpornost gostiteljskih skupnosti sta potrebna skrbno načrtovanje turizma in upravljanje obiska. Oboje naj vključuje spremljanje vplivov na naravne in kulturne vrednosti kraja ter na družbeno, gospodarsko in kulturno blaginjo gostiteljske skupnosti.

Načrti upravljanja kulturne dediščine morajo vključevati strategije za trajnostni turizem in upravljanje obiska. Te strategije naj vključujejo vrsto ukrepov, vključno s kazalniki nosilne zmogljivosti, tako da je mogoče obisk po potrebi nadzorovati, zgotiti ali razpršiti.

Za posamezna območja se lahko sprejmejo ukrepi za omejitev velikosti skupin, časovno zamejitev njihovega dostopa, omejitev vstopa, zaprtje občutljivih območij in po potrebi zagotovitev oddaljenega dostopa, omejitev ali podaljšanje delovnega časa, razvrstitev združljivih dejavnosti, uvedbo obvezne predhodne rezervacije, urejanje prometa in/ali druge oblike nadzora.

Za preprečevanje negativnih vplivov na snovno in nesnovno kulturno dediščino je bistvenega pomena opredelitev nosilne zmogljivosti in/ali omejitev sprejemljivih sprememb. Ocena nosilne zmogljivosti mora vključevati vsaj:

Physical carrying capacity: the ability of a place to host visitors depending on its condition, fragility and conservation status while providing appropriate visitor services.

Ecological carrying capacity: the ability of the ecosystem and host communities to accommodate visitors while maintaining sustainability, functionality and heritage values.

Social and cultural carrying capacity: the degree to which communities can host visitors, while providing quality visitor experiences.

Economic carrying capacity: the degree to which tourism supports economic diversity at a local, regional and/or national level.

Monitoring and carrying capacity assessments need to use a participatory process involving a broad representation of community, cultural heritage and tourism stakeholders. Carrying capacity indicators need to be specific to the nature of the place and the community under consideration and need to be monitored, benchmarked and updated on a regular basis.

Visitor-related indicators are crucial to assess all the dimensions of carrying capacity while ensuring the safety of the site, the security and experience of the visitors and the ability of the place to provide other functions.

fizično nosilno zmogljivost: sposobnost kraja, da glede na svoje stanje, ranljivost in ohranjenost sprejema obiskovalce, obenem pa jim zagotavlja ustrezne storitve;

ekološko nosilno zmogljivost: sposobnost ekosistema in gostiteljskih skupnosti, da sprejemajo obiskovalce ter hkrati ohranijo trajnost, funkcionalnost in vrednosti dediščine;

družbeno in kulturno nosilno zmogljivost: obseg, v katerem lahko skupnosti gostijo obiskovalce in jim hkrati zagotavljajo kakovostno izkušnjo;

ekonomsko obremenitveno zmogljivost: obseg, v katerem turizem podpira gospodarsko raznovrstnost na lokalni, regionalni in/ali nacionalni ravni.

Pri spremljanju in presojah obremenitvene zmogljivosti je treba uporabiti participativni pristop s široko zastopanostjo deležnikov iz skupnosti ter s področij kulturne dediščine in turizma. Kazalniki nosilne zmogljivosti morajo biti specifični glede na značilnosti kraja in skupnosti ter jih je treba redno spremljati, primerjati in posodabljati.

Kazalniki, povezani z obiskovalci, so bistveni za oceno vseh razsežnosti nosilne zmogljivosti ob zagotavljanju varnosti območja, varnosti in izkušenj obiskovalcev ter zmožnosti območja za zagotavljanje drugih funkcij.

Principle 3:

Enhance public awareness and visitor experience through sensitive interpretation and presentation of cultural heritage

Interpretation and presentation provide education and life-long learning. It raises awareness and appreciation of culture and heritage, fostering intercultural tolerance and dialogue, and enhancing capacities within host communities.

Responsible tourism and cultural heritage management must provide accurate and respectful interpretation, presentation, dissemination and communication. It must offer opportunities for host communities to present their cultural heritage first hand. It must also provide a worthwhile visitor experience and opportunities for discovery, inclusive enjoyment and learning. Heritage presentation and promotion should interpret and communicate the diversity and interconnections of tangible and intangible cultural values in order to enhance the appreciation and understanding of their significance. The authenticity, values and significance of places are often complex, contested and multifaceted, and every effort should be taken to be inclusive when considering the interpretation and presentation of information. Interpretation methods should not detract from the authenticity of the place. It can use appropriate, stimulating and contemporary forms of education and training, using networks and social media. There are significant opportunities for the use of technology, including augmented reality

Načelo 3:

ozaveščenost javnosti in izkušnje obiskovalcev je treba izboljšati s tankočutno interpretacijo in predstavitvijo kulturne dediščine

Interpretacija in predstavljanje kulturne dediščine prispevata k izobraževanju in vseživljenjskemu učenju. Izboljšujeta ozaveščenost in spoštovanje do kulture in dediščine, pri čemer spodbujata medkulturno strpnost in dialog ter krepiata zmogljivosti v gostiteljskih skupnostih.

Odgovorno upravljanje turizma in kulturne dediščine mora zagotavljati natančno in spoštljivo interpretacijo, predstavitev, razširjanje in komunikacijo. Gostiteljskim skupnostim mora omogočiti, da svojo kulturno dediščino predstavljajo same. Tudi obiskovalcem mora zagotavljati koristno izkušnjo in priložnosti za odkrivanje, vključujoče uživanje in učenje. Pri predstavljanju in promociji dediščine je treba razložiti in poudariti pomen raznolikosti in medsebojne povezanosti snovnih in nesnovnih kulturnih vrednosti, da se okrepi spoštovanje do njih in izboljša razumevanje njihovega pomena. Avtentičnost, vrednosti in pomeni krajev so pogosto zapleteni, sporni in večplastni, zato si je treba po najboljših močeh prizadevati, da sta interpretacija in predstavitev informacij vključujoči. Metode interpretacije ne smejo zasenčiti avtentičnosti kraja. Izvajajo se lahko ustrezne, spodbudne in sodobne oblike izobraževanja in usposabljanja z uporabo omrežij in družbenih medijev. Precejšnje so tudi možnosti uporabe tehnologije, vključno z razširjeno resničnostjo in virtualnimi rekonstrukcijami,

and virtual reconstructions based on scientific research. Communication at destinations and heritage places must address conservation and community rights, issues and challenges, so that visitors and tourism operators are made aware that they must be respectful and responsible when visiting and promoting heritage.

Interpretation and presentation enhance visitor experiences of heritage places and should be accessible to all, including people with disabilities. Remote interpretation tools must be used in circumstances where visitor access may threaten heritage fabric and its integrity. It can also be used where universal access cannot be achieved, using multiple languages where feasible.

Heritage practitioners and professionals, site managers and communities share the responsibility to interpret and communicate heritage. The interpretation and presentation of cultural heritage must be representative and acknowledge challenging aspects of the history and memory of the place.

It should be based on interdisciplinary research, including the most up-to-date science and the knowledge of local peoples and communities. It should be conducted professionally within an appropriate certification framework. Efforts should be made to improve regulation of heritage presentation, interpretation, dissemination and communication. The knowledge represented and generated in relevant disciplines for cultural heritage (i.e., art history, history, archaeology, anthropology or architecture) must inform and ensure the quality of interpretation and presentation of heritage places.

ki temeljijo na znanstvenih raziskavah. Komunikacija na turističnih destinacijah in v dediščinskih krajih se mora nanašati na ohranjanje dediščine ter na pravice, vprašanja in izzive, povezane s skupnostjo, da se obiskovalci in turistični ponudniki zavejo potrebe po spoštljivosti in odgovornosti pri obisku in promociji dediščine.

Interpretacija in predstavitev dediščine izboljšujeta izkušnje obiskovalcev dediščinskih krajev in bi morali biti dostopni vsem, tudi osebam s posebnimi potrebami. V okoliščinah, v katerih bi dostop obiskovalcev lahko ogrozil dediščino in njeno celovitost, je treba uporabiti orodja za interpretacijo na daljavo. Ta se lahko uporabljajo tudi tam, kjer ni mogoče zagotoviti splošnega dostopa (če je izvedljivo, v več jezikih).

Za interpretacijo dediščine in komunikacijo o njej so soodgovorni strokovni delavci in strokovnjaki na področju dediščine, upravljavci območij ter skupnosti. Interpretacija in predstavitev kulturne dediščine morata biti reprezentativni in morata upoštevati zahtevne vidike zgodovine in spomina kraja. Temeljiti bi morali na interdisciplinarnih raziskavah, vključno z najnovejšimi znanstvenimi podatki ter znanjem lokalnih prebivalcev in skupnosti. Izvajati ju je treba strokovno in v ustreznem okviru potrjevanja usposobljenosti.

Prizadevati si je treba za boljše urejanje predstavitev, interpretacije, razširjanja in komunikacije na področju dediščine. Kakovostna interpretacija in predstavljanje dediščinskih krajev morata temeljiti na znanju, ki ga razvijajo in ustvarjajo vede, povezane s kulturno dediščino (npr. umetnostna zgodovina, zgodovina, arheologija, antropologija ali arhitektura).

Principle 4:

Recognize and reinforce the rights of communities, Indigenous Peoples and traditional owners by including access and engagement in participatory governance of the cultural and natural heritage commons used in tourism

Exponential growth in international tourism has exposed blind spots and lack of sensitivity towards the vulnerability of many tourism-dependent communities and those who have experienced tourist visitation imposed on them without their 'free, prior and informed consent' (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, 2007). Indigenous peoples, traditional owners and host communities have a right to express their views on heritage and to manage it according to their established practices and meanings.

Cultural tourism has offered and will continue to promise economic opportunities and employment, but in the future, community engagement in tourism development must be facilitated. Tourism benefits must be equitably shared and include fair and decent tourism employment.

Growth in tourism has also caused an unintended decline in cultural and traditional contribution to local economic diversity. While individually these sectors may be economically marginal, diversity is necessary for the economic resilience of local communities.

Načelo 4:

pravice skupnosti, staroselcev in tradicionalnih lastnikov je treba priznati in okrepiti z omogočanjem njihovega dostopa in sodelovanja pri participativnem upravljanju skupnih dobrin kulturne in naravne dediščine, ki se uporabljajo v turizmu

EkspONENTNA rast mednarodnega turizma je razkrila šibke točke in pomanjkanje razumevanja ranljivosti številnih skupnosti, odvisnih od turizma, in tistih, ki jim je bil turistični obisk vsiljen brez njihovega »prostovoljnega in informiranega vnaprejšnjega soglasja« (Deklaracija Združenih narodov o pravicah domorodnih ljudstev, 2007). Staroselci, tradicionalni lastniki in gostiteljske skupnosti imajo pravico izraziti svoje mnenje o dediščini ter jo upravljati v skladu s svojimi uveljavljenimi praksami in pomeni.

Kulturni turizem zagotavlja in bo še naprej ponujal gospodarske priložnosti in delovna mesta, vendar je treba v prihodnosti pri razvoju turizma omogočiti sodelovanje skupnosti. Koristi turizma morajo biti pravično porazdeljene ter morajo vključevati pošteno in dostojno zaposlovanje v panogi.

Rast turizma je povzročila tudi nenameren upad prispevka kulture in tradicij k lokalni gospodarski raznovrstnosti. Čeprav je lahko gospodarski pomen vsakega posameznega sektorja zgolj obrobni, je raznovrstnost nujna za gospodarsko odpornost lokalnih skupnosti.

An important principle in the responsible development and management of cultural heritage and tourism is inclusive involvement and access to economic opportunities, as well as recreation and enjoyment.

Cultural heritage management authorities need to be aware of and sensitive towards communities' rights, needs and desires for more diverse heritage activities, experiences and programmes, increasing cultural heritage relevance for local people. While transition towards a more circular and sharing based economy may reduce the environmental footprint of economic activities, its application must also consider potential unintended consequences such as weakened worker rights. Use of incentives may encourage desired behaviors and outcomes.

Against the backdrop of rapid and ongoing global change and related cross-cutting issues, tourism cannot continue in an unsustainable perpetual growth paradigm. Marginal improvements will not suffice. The development of responsible cultural tourism must go beyond local stakeholder consultation and involve participatory governance and benefit share. It must embrace the fundamental recognition of human, collective, community and indigenous rights embedded in the cultural and natural heritage commons. It must also involve broad based participation with gender equality and inclusion of traditional owners, minorities and disadvantaged groups in cultural heritage stewardship and decision making, including tourism management and destination development strategies.

Za odgovoren razvoj in upravljanje kulturne dediščine sta pomembna vključujoča udeležba ter dostop do gospodarskih priložnosti, rekreacije in uživanja. Organi za upravljanje kulturne dediščine se morajo zavedati pravic, potreb in želja skupnosti po bolj raznolikih dediščinskih dejavnostih, izkušnjah in programih ter jih ustrezno upoštevati; s tem se bo okrepil pomen kulturne dediščine za lokalno prebivalstvo. Prehod na bolj krožno gospodarstvo, ki temelji na delitvi, sicer lahko zmanjša okoljski odtis gospodarskih dejavnosti, vendar je treba pri njegovem izvajanju upoštevati tudi morebitne nenamerne posledice, na primer zmanjšanje pravic delavcev. K zelenemu vedenju in rezultatom je mogoče prispevati z ustreznimi spodbudami.

Glede na hitre in nenehne globalne spremembe ter z njimi povezana medsektorska vprašanja se paradigma netrajnostne nenehne rasti turizma ne more nadaljevati. Manjše izboljšave ne bodo zadostovale. Razvoj odgovornega kulturnega turizma mora preseči zgolj posvetovanje z lokalnimi deležniki ter vključevati participativno upravljanje in delitev koristi. Pri tem je treba upoštevati temeljne človekove in kolektivne pravice ter pravice skupnosti staroselcev, ki so del skupnih dobrin kulturne in naravne dediščine. Zagotoviti moramo tudi široko udeležbo, ob upoštevanju enakosti spolov ter vključevanju tradicionalnih lastnikov, manjšin in prikrajsanih skupin v upravljanje kulturne dediščine in sprejemanje odločitev, vključno s strategijami upravljanja turizma in razvoja destinacij.

Principle 5:

Raise awareness and reinforce cooperation for cultural heritage conservation among all stakeholders involved in tourism

Cultural heritage is a significant resource for tourism and plays a major role in the attraction of travel, but its fragility and conservation requirements are insufficiently recognized. Awareness and understanding of long-term protection and conservation requirements of heritage places is necessary in tourism planning and management.

Cross sectoral collaboration, learning and capacity development need to be encouraged and implemented in order to increase engagement, understanding and participation around cultural heritage and tourism planning.

The limitations and/or vulnerabilities of heritage need to inform and shape tourism decision making and communication.

Tourists and visitors should not be considered passive observers or simply consumers; they are active participants who should be made aware of their responsibility to behave respectfully and the ways in which they can contribute towards heritage protection and local sustainability.

Cultural tourism cannot be considered an economic activity detached from the place where it occurs. Visitor activities and services must be part of and

Načelo 5:

okrepiti je treba ozaveščenost in sodelovanje vseh deležnikov v turizmu pri ohranjanju kulturne dediščine

Kulturna dediščina je za turizem pomemben vir in ima bistveno vlogo pri privlačnosti potovanj, vendar se premalo zavedamo njene krhkosti in potreb po ohranjanju. Pri načrtovanju in upravljanju turizma se je treba zavedati dolgoročnih potreb po varstvu in ohranjanju dediščinskih krajev ter jih razumeti.

Spodbujati in uresničevati je treba medsektorsko sodelovanje, učenje in razvoj zmogljivosti, da se okrepijo angažiranost, razumevanje in udeležba pri načrtovanju na področju kulturne dediščine in turizma.

Sprejemanje odločitev in komunikacija v turizmu morata temeljiti na podatkih o omejitvah in/ali ranljivosti dediščine.

Na turiste in obiskovalce ne bi smeli gledati kot na pasivne opazovalce ali zgolj potrošnike; so aktivni udeleženci, ki jih je treba spodbuditi k spoštljivemu vedenju in poučiti, kako lahko prispevajo k varstvu dediščine in k lokalni trajnosti.

Kulturnega turizma ni mogoče obravnavati kot gospodarsko dejavnost, ločeno od kraja, kjer se izvaja. Dejavnosti in storitve za obiskovalce morajo biti del vsakdanjega življenja in družbenih dejavnosti ter morajo biti z njimi združljive; to prispeva k traj-

compatible with everyday life and social activity, contributing to a sustained local sense of place and pride. Cultural and tourism products and services including events and festivals have to be consistent with the identity of places and their communities. To achieve a more cooperative framework in heritage conservation and tourism development, heritage administrators need to develop their knowledge and awareness of tourism sustainability principles and dynamics. Tourism professionals and practitioners must be trained on heritage protection and administration. Heritage managers, public tourism managers, private tourism operators, entrepreneurs and people involved in cultural and creative industries need to generate and/or maintain formal and informal networks for communication and collaboration.

Participatory governance through shared ownership and stewardship of cultural and natural heritage allows for new perspectives and collaborative efforts in the reorientation of practice, and it can therefore lead towards new and more resilient pathways for sustainable development.

ni lokalni pripadnosti kraju in k občutku ponosa. Kulturni in turistični proizvodi ter storitve, vključno s prireditvami in festivali, morajo biti skladni z identiteto krajev in njihovih skupnosti. Za doseglo bolj sodelovalnega pristopa pri ohranjanju dediščine in razvoju turizma morajo upravljavci dediščine izboljšati svoje znanje in ozaveščenost o načelih in dinamiki trajnostnega turizma. Turistične strokovnjake in strokovne delavce je treba usposobiti za varstvo in upravljanje dediščine. Upravljavci dediščine, javni upravljavci turizma, zasebni turistični ponudniki, podjetniki in posamezniki, ki se ukvarjajo s kulturnimi in ustvarjalnimi panogami, morajo vzpostaviti in/ali vzdrževati formalne in neformalne mreže za komunikacijo in sodelovanje.

Participativno upravljanje s skupnim lastništvom in upravljanjem kulturne in naravne dediščine omogoča nove perspektive in skupna prizadevanja pri preusmerjanju prakse, zato lahko vodi k novim, od-pornejšim potem trajnostnega razvoja.

Principle 6

Increase the resilience of communities and cultural heritage through capacity development, risk assessment, strategic planning and adaptive management

Considering disruptions affecting tourism, ongoing systemic and pervasive global problems and emergent risks, it is necessary to enhance the resilience, adaptive and transformative capacities of communities to deal with future challenges and disruptions related to climate change, loss of biodiversity and/or calamities that affect cultural heritage. The massive decline in tourist activities due to the Covid 19 pandemic has exposed the vulnerability of many heritage places and the communities hosting cultural tourism. It has clearly demonstrated that tourism must actively contribute to recovery, resilience and heritage conservation, and that heritage places and host communities must consider adaptation options.

Resilience in relation to cultural heritage and tourism requires concerted initiatives and interdisciplinary capacity development at the local level. Capacity building should aim to increase the ability of communities to foresee and reduce risks. It should help them make informed decisions concerning cultural heritage management and tourist use of resources to minimize the negative societal and economic impacts of disruption or intensification of use. Traditional knowledge should also inform innovative and adaptive strategies for resilience

Načelo 6:

odpornost skupnosti in kulturne dediščine je treba okrepiti z razvojem zmogljivosti, oceno tveganja, strateškim načrtovanjem in prilagodljivim upravljanjem

Glede na motnje na področju turizma, sedanje sistemske in splošno razširjene globalne probleme ter nova tveganja je treba okrepiti odpornost skupnosti ter njihovo sposobnost prilagajanja in preoblikovanja za spopadanje s prihodnjimi izzivi in motnjami, povezanimi s podnebnimi spremembami, izgubo biotske raznovrstnosti in/ali nesrečami, ki vplivajo na kulturno dediščino. Velik upad obsega turističnih dejavnosti zaradi pandemije covid-19 je razkril ranljivost številnih dediščinskih krajev in skupnosti, ki se ukvarjajo s kulturnim turizmom. Jasno je pokazal, da mora turizem dejavno prispevati k okrevanju, odpornosti in ohranjanju dediščine ter da morajo dediščinski kraji in gostiteljske skupnosti preučiti možnosti prilagajanja.

Za zagotavljanje odpornosti, povezane s kulturno dediščino in turizmom, so potrebne usklajene pobude in interdisciplinarni razvoj zmogljivosti na lokalni ravni. Krepitev zmogljivosti mora biti usmerjena v izboljševanje sposobnosti skupnosti za predvidevanje in zmanjševanje tveganj. Prispevati mora k sprejemanju informiranih odločitev skupnosti glede upravljanja kulturne dediščine in turistične rabe virov, da se zmanjšajo negativni družbeni in gospodarski učinki motenj ali intenzivnejše rabe. Inovativne in prilagodljive strategije za

and adaptation. Heritage managers should ensure they have the necessary knowledge, capacity and tools to prepare for and respond to changing contexts and developing challenges.

Any strategic planning and adaptive management of cultural tourism should include heritage impact assessment (HIAs), environmental impact assessment (EIAs), disaster risk management and other relevant risk assessments. Climate change vulnerability assessments will become increasingly important in the future. All of these require anticipatory scenarios, contingency planning, and mitigation and reduction measures considering and involving all stakeholders. Impact assessments and monitoring must be appropriate, regularly updated and easily applicable, informing development and management decision making. In order to serve as a catalyst for community resilience, cultural tourism requires increased cooperation across sectors and vision applied to practice.

odpornost in prilagajanje morajo upoštevati tradicionalno znanje. Upravljalci dediščine si morajo zagotoviti potrebno znanje, zmogljivosti in orodja, da se lahko pripravijo na spreminjajoče se okoliščine in izzive ter se nanje odzovejo.

Vsako strateško načrtovanje in prilagodljivo upravljanje kulturnega turizma mora vključevati presojo vplivov na dediščino, presojo vplivov na okolje, obvladovanje tveganja za nesreče in druge ustrezne ocene tveganja. Tudi ocene ranljivosti zaradi podnebnih sprememb bodo v prihodnosti postajale vse pomembnejše. Vse to zahteva pripravo vnaprejšnjih scenarijev, načrtovanje ukrepov ob nepredvidljivih dogodkih ter ukrepe za blaženje in zmanjševanje škodljivih vplivov, in sicer ob upoštevanju in vključevanju vseh deležnikov. Sprejemanje odločitev o razvoju in upravljanju mora temeljiti na ustreznih, redno posodabljenih in preprosto izvedljivih presojah vplivov in spremljanju. Da bi kulturni turizem lahko služil kot katalizator odpornosti skupnosti, je treba okrepiti sodelovanje med sektorji in vizijo prenesti v prakso.

Principle 7:

Integrate climate action and sustainability measures in the management of cultural tourism and cultural heritage

The climate emergency is an existential threat to the planet and the civilization as we know it. It jeopardizes cultural and natural heritage, and threatens the livelihoods and wellbeing of people across the world. Tourism dependent communities are particularly vulnerable.

All cultural tourism stakeholders must take action to mitigate, reduce and manage climate impacts. Actions should enhance the ability of communities to generate, retain and maintain sustainable benefits from cultural tourism. Tourism activities must minimize their greenhouse gas emissions. This is a shared responsibility of governments, tour operators, tourism businesses, destination managers and marketing organizations, site management authorities, land-use planners, heritage and tourism professionals, civil society and visitors. Enforcement should be ensured via incentives, bylaws, policies and guidelines that are updated as necessary.

Climate action is a personal, collective and professional responsibility beyond national commitments and the Paris Accord. Tourism and visitor management must contribute to effective carbon and greenhouse gas reduction, waste management, reuse, recycling, energy and water conservation, green transport and infrastructures that comply

Načelo 7:

v upravljanje kulturnega turizma in kulturne dediščine je treba vključiti podnebne in trajnostne ukrepe

Podnebne razmere ogrožajo obstoj planeta in civilizacije, kot jo poznamo. Ogrožajo kulturno in naravno dediščino ter preživetje in blaginjo ljudi po vsem svetu. Posebno ranljive so prav skupnosti, odvisne od turizma.

Vsi deležniki v kulturnem turizmu morajo izvajati ukrepe za ublažitev, zmanjšanje in obvladovanje podnebnih vplivov. Ukrepi morajo okrepiti sposobnost skupnosti, da ustvarjajo in ohranjajo trajnostne koristi od kulturnega turizma. Turistične dejavnosti morajo čim bolj zmanjšati svoje emisije toplogrednih plinov. Za to so odgovorne vlade, pa tudi organizatorji potovanj, turistična podjetja, upravljalci destinacij in organizacije za trženje destinacij, organi za upravljanje območij, načrtovalci rabe tal, strokovnjaki s področja dediščine in turizma, civilna družba in obiskovalci. Izvajanje je treba zagotoviti s spodbudami, lokalnimi predpisi, politikami in smernicami, ki so ustrezno posodobljene.

Podnebni ukrepi so osebna, kolektivna in poklicna odgovornost, ki presega nacionalne zaveze in Pariški sporazum. Upravljanje turizma in obiska mora prispevati k učinkovitemu zmanjšanju emisij ogljika in toplogrednih plinov ter k ravnanju z odpadki, ponovni uporabi, recikliranju, varčevanju z energijo in vodo, zelenemu prometu in infrastrukturi, ki so

with international and national targets. Measures to support heritage conservation, biodiversity and natural ecosystems need to be a priority in planning, implementation and evaluation of tourism and visitor management strategies. Adaptive reuse and retrofitting of built and vernacular heritage can contribute to climate adaptation and retain a more authentic visitor experience.

Climate action strategies must consider traditional ownership, knowledge and practices. Communication, information, heritage interpretation, education and training must increase the awareness about the climate emergency and its consequences for natural and cultural heritage, especially where communities and destinations are at risk. The presentation and interpretation of heritage places open to the public must also contribute to these tasks including messages about climate impacts on preservation and the environment. This invites the consideration of innovative technologies that can be used for these purposes.

Climate change is calling for a transformational and regenerative approach to cultural tourism where the priorities focus on building resilient and adaptive communities and heritage places.

skladni z mednarodnimi in nacionalnimi cilji. Pri načrtovanju, izvajanju in ocenjevanju strategij za upravljanje turizma in obiska je treba dati prednost ukrepom, ki podpirajo ohranjanje dediščine, biotske raznovrstnosti in naravnih ekosistemov. Prilagodljiva ponovna uporaba in posodabljanje grajene in vernakularne dediščine lahko prispevata k prilagajanju podnebnim spremembam in ohranjata pristnejšo izkušnjo obiskovalcev.

Strategije podnebnih ukrepov morajo upoštevati tradicionalno lastništvo, znanje in prakse. S komunikacijo, informacijami, interpretacijo dediščine, izobraževanjem in usposabljanjem je treba zlasti tam, kjer so skupnosti in destinacije ogrožene, izboljšati ozaveščenost o izrednih podnebnih razmerah ter njihovih posledicah za naravno in kulturno dediščino. K tem nalogam morata prispevati tudi predstavljanje in interpretacija dediščinskih krajev, ki so dostopni javnosti, vključno s sporočili o podnebnih vplivih na njihovo ohranjanje in okolje. Zato je treba preučiti inovativne tehnologije, ki jih je mogoče uporabiti v te namene.

Podnebne spremembe zahtevajo transformacijski in regenerativni pristop h kulturnemu turizmu, pri čemer je prioriteta oblikovanje odpornih in prilagodljivih skupnosti in dediščinskih krajev.

Relevant charters, recommendations and policy instruments are set out in an Annexure to this Charter accessible on the ICTC website

---

This charter has been drafted by the ICOMOS International Committee on Cultural Tourism through a task force composed of the following members:

Celia Martínez (Coordinator),
Fergus Maclaren (President),
Cecilie Smith-Christensen,
Margaret Gowen,
Jim Donovan,
Ian Kelly,
Sue Millar,
Sofía Fonseca,
Tomeu Deyá,
Ananya Bhattacharya,
Carlos Alberto Hiriart.

Ustrezne listine, priporočila in instrumenti politike so navedeni v prilogi k listini, ki je na voljo na spletni strani ICTC.

To listino je pripravil Mednarodni odbor za kulturni turizem ICOMOS s pomočjo delovne skupine, ki so jo sestavljali naslednji člani:

Celia Martínez (koordinatorka),
Fergus Maclaren (predsednik),
Cecilie Smith-Christensen,
Margaret Gowen,
Jim Donovan,
Ian Kelly,
Sue Millar,
Sofía Fonseca,
Tomeu Deyá,
Ananya Bhattacharya,
Carlos Alberto Hiriart.

Handwriting practice area on page 32, featuring 20 horizontal dotted lines for text entry.

Handwriting practice area on page 33, featuring 20 horizontal dotted lines for text entry.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
719:338.48
338.48:502.131.1

KREPITEV varstva kulturne dediščine in odpornosti skupnosti z odgovornim in trajnostnim upravljanjem turizma : mednarodna listina ICOMOS o kulturnodediščinskem turizmu (2022) : sprejeta na letni generalni skupščini ICOMOS (Bangkok, Tajska) novembra 2022 = Reinforcing cultural heritage protection and community resilience through responsible and sustainable tourism management : ICOMOS international charter for cultural heritage tourism (2022) : adopted by the ICOMOS Annual General Assembly (Bangkok, Thailand) in November 2022 / [uredila Sonja Ifko ; prevod Monika Fritz]. - Ljubljana : ICOMOS - Slovensko nacionalno združenje za spomenike in spomeniška območja, 2024. - (Doktrina +)
ISBN 978-961-94851-5-6
COBISS.SI-ID 206007811

Mednarodna listina ICOMOS o kulturnodediščinskem turizmu (2022): Krepitev varstva kulturne dediščine in odpornosti skupnosti z odgovornim in trajnostnim upravljanjem turizma, sprejeta na letni generalni skupščini ICOMOS (Bangkok, Tajska) novembra 2022

Naslov v izvirniku:

ICOMOS International Charter for Cultural Heritage Tourism (2022): Reinforcing cultural heritage protection and community resilience through responsible and sustainable tourism management, adopted by the ICOMOS Annual General Assembly (Bangkok, Thailand) in November 2022

© 2022 ICOMOS, International Committee on Cultural Tourism (ICTC)

Izdajatelj: ICOMOS – Slovensko nacionalno združenje za spomenike in spomeniška območja
Odgovorna oseba: **Sonja Ifko**, predsednica
Uredila: **Sonja Ifko**
Prevod: **Monika Fritz**
Strokovni pregled slovenskega besedila: **Sonja Ifko in Neža Čebrov Lipovec**
Zaključni pregled slovenskega besedila: **Tatjana Adamič, Nataša Jurgec Gurnick, Irena Potočnik in Tina Potočnik**
Lektoriranje slovenskega besedila: **Katja Paladin**
Oblikovanje: **Ajda Bevc**
Tisk: Camera, d. o. o.
Naklada: 200 izvodov
Ljubljana, 2024

Zahvaljujemo se Agenciji Republike Slovenije za raziskovalno in inovativno dejavnost, ki je v okviru pogodbe J7-4641 finančno omogočila prevod besedila listine, in Slovenski nacionalni komisiji za UNESCO, ki je finančno podprla njeno tiskano izdajo.

